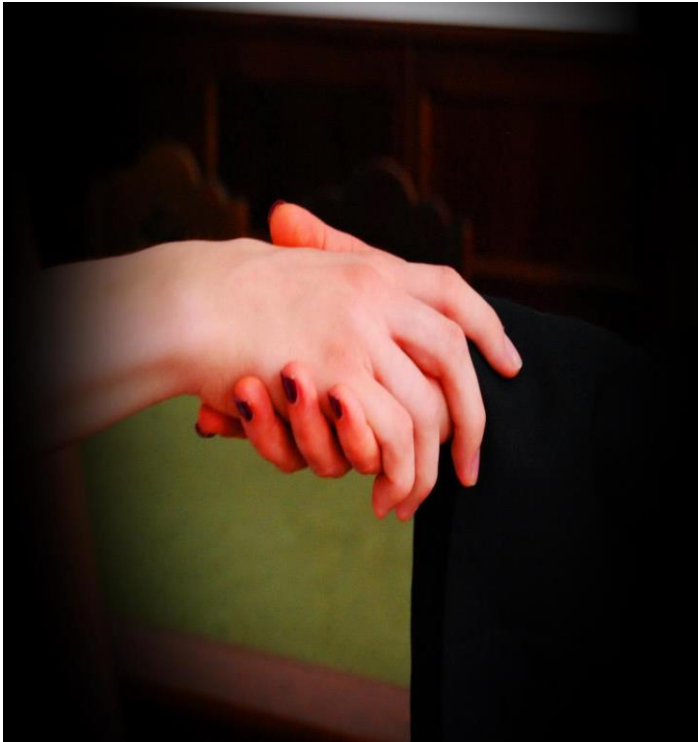

JOGI FÓRUM PUBLIKÁCIÓ

Gyermek meghallgatása a polgári perekben

Szerző: dr. Fekete-Lupcsa Anita

*„Hogy meggyőzőek legyünk, hihetőknek kell lennünk.
Hogy hihetők legyünk, hitelt érdemlőknek kell lennünk.
Hogy hitelt érdemlők legyünk, az igazat kell mondanunk.”*
Edward R. Murrow

1. Bevezetés

Évente több ezer gyermek kerül kapcsolatba az igazságszolgáltatással akár *tanúként* (például: ha a gyermek meghallgatása az eljárás során szükségessé válik) *sértettként* (például: ha bűncselekményt vagy szabálysértést követnek el ellene), akár *elkövetőként* (például: ha bűncselekményt vagy szabálysértést követ el). A gyermek meghallgatása a mind a polgári mind a büntető ügyekben speciális szakértelmet és hozzáállást igényel. Fontos az, hogy a gyermek meghallgatása megfelelő körülmények között történjen a gyermek helyzetéhez, szükségleteihez és nyelvezetéhez mérten.

Az elmúlt években számos nemzetközi dokumentum született annak érdekében, hogy az igazságszolgáltatás gyermekbaráttá váljon. 2010. november 17. napján az Európa Tanácsa adott ki iránymutatást a gyermekbarát igazságszolgáltatásról, az Európai Bizottság pedig 2011. február 15. napján hirdette ki a gyermekjogok érvényesítésére vonatkozó ütemtervet.

Ha a gyermek olyan igazságszolgáltatással kerülne kapcsolatba, amely nem gyermekbarát jogait számos korlátozás és sérelem érheti.

2. Gyermekközpontú igazságszolgáltatás

2.1 Fogalma

Gyermekközpontú igazságszolgáltatás olyan igazságszolgáltatási rendszer, amely az elérhető legmagasabb szinten biztosítja a gyermekek jogainak tiszteletben tartását és hatékony érvényesítését, elsődleges szempontként juttatja érvényre a részvételükkel folyó vagy őket érintő minden ügyben a gyermekek mindenekfelett álló érdekeit.¹

2.2 Hazai feladatok

Magyarország Kormánya 2012 évben meghirdette a „Gyermekközpontú Igazságszolgáltatás Évét”, amely kifejezésből egyértelműen következik, hogy ezzel a Kormány célja a gyermekek érdekében a védelme.²

Ennek hatására sor került a gyermekbarát igazságszolgáltatás megvalósulásához kapcsolódó egyes törvények módosításáról szóló *2012. június 29. napján hatályba lépő 2012. évi LXII. törvény elfogadására.*

¹<http://birosag.hu/allampolgaroknak/gyermekkozpontu-igazsagszolgalatas> Letöltés és megtekintés ideje: 2015. augusztus 25.

²<http://birosag.hu/tudjon-meg-tobbet/gyermekkozpontu-igazsagszolgalatas/folap> Letöltés és megtekintés ideje: 2015. augusztus 7.

A kiskorúak számára is biztosítani kell a tisztességes eljárás egyes elemeit és ezeket a jogokat a gyermek „mindenek felett álló érdekére” történő hivatkozással sem lehet megtagadni vagy szűkíteni.

Az alapvető jogok országgyűlési biztosa 2012. évben a gyermekjogi projekt megvalósítása érdekében átfogó vizsgálatokat végzett a gyermekeket érintő valamennyi kiemelt területen a „jog és a gyakorlat szakadékának feltárása” érdekében.

A gyermekbarát igazságszolgáltatásra vonatkozó nemzetközi kötelezettségek tagállami végrehajtására, a kiskorúakra vonatkozó áldozatvédelemre, az igazságszolgáltatás egyes eljárásaiban érvényesülő gyermeki jogokra, a mediáció és a resztoratív igazságszolgáltatás modelljeinek hazai alkalmazására a gyermekvédelmi ellátásban, és az igazságszolgáltatásban dolgozók gyermekközpontú képzésére, a kísérő nélküli kiskorúak helyzetére és a fiatalok büntetés-végrehajtási intézetére kiterjedő jelentések összefoglalóját az ombudsman az *AJB Projektfüzetek - Gyermekközpontú Igazságszolgáltatás projektfüzetben* jelentette meg.

2.3 OBH által megvalósított feladatok

Az Országos Bírósági Hivatal (továbbiakban: OBH) „Gyermekbarát Igazságszolgáltatás” programjához kapcsolódva 2012. év vége óta még kiemeltebben kezdett el foglalkozni a gyermekközpontú igazságszolgáltatás megvalósulásának feltételrendszerével. Mindezek érdekében az OBH elnöke 2013. február 14. napján kelt határozatával létrehozta a Gyermekközpontú Igazságszolgáltatás Munkacsoportot.³

A program során a Munkacsoport részvétele mellett megvalósítandó feladatok:⁴

- A bírák képzési rendszerének kidolgozása a kiskorúakat érintő, részvételükkel zajló eljárásokban történő magas színvonalú, időszerű ítélkezés céljából
- Az eljárásokban érintett kiskorúak részére szóló tájékoztatások fejlesztésében való közreműködés összhangban a nemzetközi kötelezettségvállalásokkal
- A családjogi és büntetőjogi joggyakorlat tapasztalataira figyelemmel javaslattevő jogalkotás kezdeményezésére

³<http://birosag.hu/allampolgaroknak/gyermekkozpontu-igazsagszolgalattas> Letöltés és megtekintés ideje: 2015. augusztus 7.

⁴<http://birosag.hu/tudjon-meg-tobbet/gyermekkozpontu-igazsagszolgalattas/munkacsoport-tevenysege> Letöltés és megtekintés ideje: 2015. augusztus 7.

- Együttműködés a Közigazgatási és Igazságügyi Minisztérium által koordinált tárcaközi kormányzati munkacsoporttal, valamint az Országos Bírósági Hivatal keretein belül működő Mediációs Munkacsoporttal.
- Az év során kiemelt figyelemben részesülő egyes a gyermekek helyzetét, jogait érintő kérdéskörökkel kapcsolatos saját vélemény, javaslatok megfogalmazása.

3. A gyermek védelméhez való joga

A 2012. január 1. napjától hatályos új Alaptörvény XVI. cikkének (1) bekezdése is tartalmazza ezt a jogot, igaz külön kötelezettek megjelölése nélkül: *„Minden gyermeknek joga van a megfelelő testi, szellemi és erkölcsi fejlődéséhez szükséges védelemhez és gondoskodáshoz.”*

A gyermek jogainak sajátosságai az alanyban, tehát magában a gyermeki létben rejlenek. *„A gyermek ember, akit minden olyan alkotmányos alapvető jog megillet, mint mindenki más, de ahhoz, hogy a jogok teljességével képes legyen élni, biztosítani kell számára az életkorának megfelelő minden feltételt a felnőtté válásához.”*⁵

Az Alaptörvény XV. cikk (5) bekezdése tulajdonképpen a gyermekek védelmére kötelezettek alanyai közül az államot kiemeli, amikor kimondja, hogy *Magyarország külön intézkedésekkel védi a gyermekeket*. Igaz ez akkor is, ha ennek megfogalmazására a jogegyenlőséget, a diszkrimináció tilalmát kimondó és az esélyegyenlőség biztosításáról rendelkező cikkben került sor.

„A gyermeket megilletik az alapjogok. Az alkotmány kifejezetten csak a választójogból zárja ki a gyermekeket. A gyermek az alapjogokat - mint mindenki más is - azokkal a feltételekkel gyakorolhatja, amelyeket az egyes jogterületek számára előírnak. Az ilyen korlátozások viszont alkotmányossági vizsgálat tárgyai lehetnek. Ahol a törvények nem szabályozzák a kis - és fiatalok joggyakorlását, az Alkotmány alapján esetről esetre kell meghatározni, hogy gyermek mely alapjogot, milyen vonatkozásban gyakorolhatja maga, illetve hogy ki gyakorolja nevében és érdekében illetve, hogy gyermek voltára az alapjog gyakorlásának egyes területeiről nem zárható -e ki teljesen. A gyermek alapjog gyakorlásának s ezen belül a személyes joggyakorlásának - lehetősége a joggyakorlás következményeit átfogó döntési képesség kibontakozásával együtt, a növekvő koraal egyre szélesebb lesz”⁶

5995/B/1990. AB határozat
6AB közlöny XII. évf. 12. szám Ügyszám: 1143/B/1998

4. A gyermek meghallgatása a gyakorlatban

4.1 Általános nehézségek

4.1.1 Általános nehézségek a gyermek meghallgatása előtt

A polgári joggal foglalkozó bírák közül főleg a család jogi perekben jelentkezik többször, hogy az eljárás során gyermekkorú meghallgatása válhat szükségessé. Ekkor a bíróban gyakran felmerül a kérdés: Hallgassuk meg és engedjük, hogy elmondhassa véleményét? Hagyjuk ki teljesen? Mi szolgálja inkább az érdekét? Lehet, hogy számára az a legjobb megoldás, ha döntünk helyette. De mindezekről vagyis ha a gyermek, ha akarna, tudna-e válaszolni, hogyan szerezhetünk tudomást? Azaz megkérdezzük tőle vagy hagyatkozunk a szülőkre. Mindenképpen a gyermeknek a legnehezebb, hiszen a legtöbbször valójában ő sem tudja, hogy mit akar, hiszen mindkét szülőjét szereti és sokszor nem képes választani közöttük.

Mielőtt a gyermek meghallgatása sor kerülne, a bíró számára az egyik legfontosabb feladat, hogy mindig *mérlegelni kell* a meghallgatásával járó előnyök és hátrányok között.

Az Alkotmánybíróság 1143/B/1998. sz. határozata szerint *nem jelenti a gyermek védelméhez és gondoskodásához való alapjogának aránytalan korlátozását*, ha az elhelyezésre vonatkozó jogvitában nem hallgatja meg minden esetben a bíróság.⁷

A bírónak elsősorban azt kell *megfontolni*, hogy a gyermek *ítélőképessége birtokában van-e*, várható - e tőle befolyásmentes vélemény illetve előreláthatólag mennyire lesz számára megterhelő a meghallgatás. Ezekről a gyermek életkora és a szülők nyilatkozata adhat tájékozódást.

4.1.2 Általános nehézségek a gyermek meghallgatása során

Az, hogy a gyermek vallomása *a bíróság döntését mennyire befolyásolja, fontos feladat annak valóságtartalmának megállapítása*, vagyis az, hogy a gyermek a véleményét egyedül, a szülők befolyásától mentesen alakította-e ki. Ez azok számára is egyértelmű lehet, aki nem ismeri a gyermeket. A gyermek által használt szavakból és következtetésekből nagyon sok mindent levonhatunk. Értelemszerűen a döntés során kisebb a jelentősége, ha a meghallgatott gyermek korához nem illő kifejezéseket használ vagy az általa használt kifejezések jelentős azonosságot mutatnak valamelyik szülő szóhasználatával, mivel ilyenkor véleményezhető a szülői befolyás.

7AB közlöny XII. évf. 12. szám Ügyszám: 1143/B/1998

A szülőknek tájékoztatniuk kell gyermeküket az őt érintő döntésekről, biztosítaniuk kell, hogy az ítélőképessége birtokában lévő gyermekük a döntések előkészítése során véleményt nyilváníthasson, törvényben meghatározott esetben szüleivel közösen dönthessen. A szülőknek a gyermek véleményét - korára, érettségére tekintettel - megfelelő súllyal figyelembe kell venniük.⁸

A *gyakorlatban előfordul*, hogy a gyermek maga ír levelet a bíróságnak, amelyben kéri a személyes meghallgatását. Ezen esetben a bíróságnak célszerű figyelmet fordítani arra, hogy a gyermek vallomása nem biztos, hogy befolyástól mentes lesz, hiszen valószínűsíthető, hogy a gyermek a szülő javaslatára, illetve segítségével írta a levelet, aki esetlegesen már fel is készítette gyermekét, hogy a bíróság által feltett kérdésekre hogyan válaszoljon.

A gyermek meghallgatása során *két végpont között kell az egyensúlyt megtalálni*. Egyrészt a gyermek érezze, hogy ő az eljárás alanya, nem pedig a tárgya, valamint azt is, hogy fontos a véleménye, azaz nem a feje fölött, hanem a megkérdezésével döntenek. Másrészt el kell kerülni, hogy a döntés felelőssége a gyermekre háruljon, hiszen ha a gyermek mindkét szülőjéhez kötődik, akkor valószínűleg nem is tud egyértelmű választ adni, hiszen továbbra is egyszerre választaná mindét szülőt.

4.2 A gyermek meghallgatásának gyakorisága

A gyermek meghallgatására a hatályos jogszabályok szerint a polgári perekben a szülői felügyelet gyakorlásával, házasság felbontása és járulékai iránti perekben, valamint akár tanúként kerülhet sor.

Az általános bírói gyakorlat általában azt mutatja, hogy a gyermek meghallgatást mind az anyagi, mind az eljárási szabályok, mind a nemzetközi egyezmények is hangsúlyozzák. A gyermek meghallgatására az esetek többségében főleg a szülői felügyeleti jog megváltoztatása iránt indult perekben kerül sor. Az általam megkérdezett bírák tapasztalatai alapján a szülői felügyeleti jog megváltoztatása iránt indult perekben a gyermeket az esetek több mint a felében hallgatta meg a bíróság személyesen vagy szakértő útján.

A házassági perekben a gyermek meghallgatására általában azért kerül sor ritkábban, mivel egyrészt a szülők egyezsége miatt a gyermek meghallgatásának szükségessége fel sem merül, nem pedig azért, mert nem tulajdonít jelentőséget a gyermek akaratának. Ilyenkor a gyermek akaratát a szülők nyilatkozatán keresztül ismeri meg a bíróság. Másrészt a családi jogi konfliktusok feloldására

8Ptk.4:148.5.

Magyarországon az igazságszolgáltatási út mellett létezik az ettől eltérő, alternatív vitarendezési mód, a mediáció.

A bíró általában azokban az esetekben „nem erőlteti a gyermekek meghallgatását”, amikor megbízik a szülők „józan” ítélőképességében, abban, hogy valóban a legjobbat akarják a gyermeküknek, tehát az egyezség (döntés) meghozatalánál figyelembe vették az ő akaratát is, másrészt figyelembe veszi azt is ha már a kérdés - látszólag - békés úton rendezhető, akkor nem érdemes a gyermeket felesleges traumatizációnak kiténni azzal, hogy a bíróság elé idézik. Az pedig, hogy helyesen jártak-e el, hosszú idő múlva derül ki. A gyakorlatban sokszor meggesik, hogy a békés egyezség mögött már komoly családi viták, akár „vérre menő harcok” zajlanak és csak azért jön létre a megállapodás, mert az egyik fél belefárad a harcba.

Álláspontom szerint fontos, hogy a bíróság döntése után a szülői felügyeletet gyakorló szülőnek nem érdemes a másik szülő ellen hangolni a gyermekeket például „nem kellett apátoknak”, „apátok lemondott rólatok” mivel ez a gyermek személyiségfejlődésében és a kötődési mintázatában is jelentős károkat okozhat.

4.3 Közvetlenül vagy „közvetve”

Ha a per során a bíró eldöntötte, hogy a gyermeket meghallgatja a következő kérdés annak eldöntése, hogy ezt *közvetlenül* személyesen tegye vagy a *meghallgatást szakértőre bízza*. Ezt a bíró jogosult eldönteni. Mivel a szakértői vizsgálat nagyon költséges és időigényes, így ezek elkerülése végett inkább mostanában egyre gyakrabban a bírák próbálják meg „átvenni” a szakértő szerepét.

A Kúria 2318/2011. számú polgári elvi határozatában kifejtette, hogy a gyermek ítélőképességének meghatározása nem szakkérdés, ebben a bíróság is megnyugtatóan állást tud foglalni, ezért nincs szükség a Pp. 177.§. (1) bekezdése alapján szakértő kirendelésére.⁹

Németországban jogszabályi kötelezettsége a bírónak, hogy a szülői felügyelettel kapcsolatos eljárásokban a gyermeket - amennyiben már beszélni tud (gyakorlatban a gyermek 2-3 éves korától) - közvetlenül hallgassa meg.

Ezzel szemben pedig Nagy - Britanniában a családjogi perekben a kiskorú meghallgatása csak szakértő útján történhet. A kiskorú személyes, közvetlen meghallgatása tilos.¹⁰

⁹<http://www.lb.hu/hu/elvhat/23182011-szamu-polgari-elvi-hatarozat>

¹⁰BUCSI Ágnes: „A gyermek meghallgatása az őt érintő eljárásokban - egy alapelv érvényesülése a magyar joggyakorlatban I. rész „családi jog 2011/2. 17-18.o.

Ezen két szélsőséges megoldás a különböző tagállamokban a gyermek meghallgatásával kapcsolatos eltérő szabályozás és gyakorlat súlyos problémákat jelenthet a határon átnyúló családjogi vitákban.

Azon kérdés eldöntésénél, hogy a per során ki hallgassa meg a gyermeket semmiképp nem jó megoldás ha a szakértő és a bíró szerepe összekeveredik.

4.4 Hazai szabályozások

Az 1989. november 20. napján kelt New York-i Egyezményben vállalt kötelezettségek teljesítése érdekében került sor a házasságról, családról és a gyámságról szóló 1952. évi IV. törvény (a továbbiakban: Csjt.) 1995. évi módosítására. A Csjt. hatályát veszttette a Polgári Törvénykönyvről szóló 2013. évi V. törvény (a továbbiakban: Ptk.) 2014. március 15. napján történő hatályba lépésével. A Csjt. 74.§. a bírónak kötelezettségévé tette, hogy indokolt esetben, így akkor is ha azt a gyermek maga kéri, közvetlenül vagy szakértő útján meg kell hallgatni a gyermeket. A Csjt. szabályozását szó szerint vette át a 4:171.§. (4) bekezdése.

Ez a kötelezettség a gyermek életkorától függetlenül terheli a bíróságot, tehát ha a gyermek fejlettségénél fogva már képes a véleménynyilvánításra, akkor a véleményét a gyermek korára és érettségére figyelemmel, tekintetbe kell venni. Ha pedig a gyermek a 14. életévét már betöltötte az elhelyezésére vonatkozó döntés csak egyetértésével hozható.

A Ptk. nem mondja ki, hogy a gyermek meghallgatására közvetlenül a bíró által kell, hogy sor kerüljön.¹¹

Sem a Csjt. 74.§.-a, sem az új Ptk. 4:171.§. (4) bekezdése nem egyértelmű abban, hogy a bíróságnak mikor kell közvetlenül, illetve szakértő útján meghallgatni a gyermeket. A gyermek közvetlen meghallgatásáról való döntése során a gyermek életkorára, illetve - amennyiben arra a per adataiból következtetni lehet - érettségére figyelemmel kell lenni.¹²

A Ptk. 4:418.§.- a (régii Csjt. 71.§.) az ítézőképessége birtokában lévő gyermek számára biztosít lehetőséget arra, hogy az őt érintő döntések előkészítése során véleményt nyilváníthasson.

A gyermek perbeli meghallgatásának kérdésével az Alkotmánybíróság az 1143/B/1998. számú határozatában foglalkozott. A testületnek 2 kérdésben kellett állást foglalnia.

¹¹Ptk. 4:171.§.(4) bekezdés A bíróságnak az eljárása során - elháríthatatlan akadály esetét kivéve - mindkét szülőt meg kell hallgatnia. Indokolt esetben, vagy ha azt a gyermek maga kéri, közvetlenül vagy szakértő útján meg kell hallgatnia a gyermeket is. Ha a gyermek a tizennegyedik életévét betöltötte, szülői felügyeletére és elhelyezésére vonatkozó döntés egyetértésével hozható, kivéve, ha a gyermek választása a fejlődését veszélyezteti.

¹² 12/1995. (VI.22.) IM rendelet 3.§.

- Sérti-e a gyermek önrendelkezési jogát, emberi méltóságát ha házassági bontóperben, valamint gyermek elhelyezési perben meghallgatása csak lehetőség, de nem kötelező?
- Sérül - e a nyilvánosság elve, a polgári eljárásban azzal, hogy a törvény lehetővé teszi a gyermek szülők távollétében történő meghallgatását.

Az alkotmánybíróság *mindkét kérdésre nemleges választ adott*. Az *első kérdéssel* kapcsolatban kiemelte, hogy az állam védelmi kötelezettsége alapján meg kell óvni a gyermekeket az olyan kockázatoktól, amelyekkel kapcsolatban életkoránál és érettségénél fogva nem képes megismerni és értékelni a választható lehetőségeket, sem pedig választása következményeit.

A gyermeket nem lehet a szülők közötti vitában döntési helyzetbe hozni, mert az súlyos a gyermek érdekeit veszélyeztető visszaéléseknek is utat nyitna. A bíróság minden ügyben esetileg mérlegeli, hogy a gyermek korára és érettségére tekintettel várható-e érdemi információ, másrészt azt is, hogy egyáltalán szüksége van - e még további információra, hiszen elképzelhetőek olyan helyzetek, körülmények amikor függetlenül a gyermek véleményétől, akaratától, az elhelyezés kérdésében csak egyféle, a gyermek érdekeinek megfelelő döntés hozható. Például a per egyéb adataiból már megállapítható az egyik szülő nevelésre alkalmatlansága. Ilyen esetekben szükségtelen lenne a gyermek mindenáron történő meghallgatása.

Az Alkotmánybíróság határozatában a *második kérdéssel* kapcsolatban kifejtette, hogy a gyermek távollétében történő meghallgatása nem jelenti a nyilvánosság kizárását, másrészt a meghallgatás ilyenekénti foganatosítása szintén a gyermek érdekét szolgálja. A kiskorútól a szülők távollétében őszintébb, befolyás mentesebb nyilatkozat várható, ami független és pártatlan bírósági eljáráshoz való jog érvényesülését is szolgálja.

4.5 A 14. életévét betöltött gyermek speciális helyzete

A szülői felügyeleti jogról való döntés során a 14. életévét betöltött gyermek nyilatkozatát figyelembe kell venni. A *14. életévét betöltött gyermek szülői felügyeleti jogáról való döntés meghozatala során a döntés csak a beleegyezésével hozható*, kivéve ha az általa választott szülőnél való elhelyezés a fejlődését veszélyezteti. A bíróság legtöbbször ezt az életkort tekinti olyannak, amely felett a gyermek már biztosan ítélőképessége birtokában van, tehát a 14. életévét betöltött kiskorút, amennyiben szükségesnek tartja, közvetlenül hallgatja meg a bíróság.¹³

A Kúria 2049/2099 számú polgári elvi határozata szerint a 14. életévét betöltött gyermek elhelyezésének megváltoztatásánál a gyermek véleménye akkor is a döntés elsődleges szempontja,

13Ptk.4:171.§.(4) bekezdés

ha a pert a különélő szülő a gyermekelhelyezés tárgyában kötött egyezség jóváhagyásától számított két éven belül indítja meg.

Továbbá a döntés szempontjából jelentősége van még annak a régi Csjt. szerinti szabályozásnak, amely szerint a 16. életévét betöltött gyermek a szülői házat a gyámhatóság engedélyével a szülők beleegyezése nélkül is elhagyhatja, amennyiben fontos okból az érdekében áll.¹⁴

Erről az új Ptk. már úgy rendelkezik, hogy „ha az érdekeivel nem ellentétes”. Ezáltal leszűkíti azt a kört, amelyben a gyámhatóság esetleg az elköltözés ellen foglalhat állást.¹⁵

4.6 Nemzetközi szabályok

A XX. század második felétől egyre több nemzetközi dokumentum és egyezmény jelent meg, amely biztosítani kívánta a gyermekek jogait.

A Gyermekek Jogellenes Külföldre vitelének Polgári Jogi Vonatkozásairól szóló 1980. évi Hágai Egyezmény¹⁶ nem a gyermekelhelyezéssel foglalkozik, de a gyermek véleményének figyelembe vétele, mint kötelezettség benne van, amikor a 13. cikkében kimondja, hogy: *megtagadható a gyermek visszavitelének elrendelése, ha a gyermek a visszavitelét ellenzi és elérte már az érettségének azt a fokát, amikor nézetei már számításba veendőek.*

A Gyermek jogairól szóló 1989. november 20. napján kelt New York-i Egyezmény 12. cikke: „Az Egyezményben részes államok az ítélőképessége birtokában lévő gyermek számára biztosítják azt a jogot, hogy minden őt érintő kérdésben szabadon kinyilváníthassa a véleményét, figyelemmel a korára és érettségi fokára, kellően tekintetbe kell venni. Ebből a célból nevezetesen lehetőséget kell adni a gyermeknek arra, hogy bármely olyan bírói vagy közigazgatási eljárásban, amelyben érdekelt, közvetlenül vagy képviselője, illetőleg arra alkalmas szerv útján a hazai jogszabályokban foglalt eljárási szabályoknak megfelelően meghallgassák.

Azaz az 1989. november 20. napján kelt New York-i Egyezmény szerint a hatóságok előtt folyó ügyekben az ítélőképes korú gyermek véleményt nyilváníthat.

14Csjt. 77. §. (2) bekezdés

15Ptk. 4:152. §. (4) bekezdés: A tizenhatodik életévét betöltött gyermek a szülők lakóhelyét vagy a szülők által kijelölt más tartózkodási helyet a gyámhatóság jóváhagyásával a szülők beleegyezése nélkül elhagyhatja, ha az az érdekeivel nem ellentétes. A szülők lakóhelyének vagy a szülők által kijelölt más tartózkodási hely elhagyása önmagában a szülői felügyeletet - a személyes gondozás és nevelés kivételével - nem érinti.

161980. október 25. napján kelt. nemzetközi egyezmény, amelyhez Magyarország 1986-ban csatlakozott (1986. évi 14 tvr., 7/1998 (VIII. 1 IM rendelet) http://www.lb.hu/sites/default/files/joggyak/osszefoglalo_velemeny_2013_el_ii_g_1_14.pdf

Letöltés és megtekintés ideje: 2015. augusztus 25.

A NEW York-i Egyezmény a gyermek meghallgatását illetően pontos életkori határokat nem határoz meg, azonban már az egyezményben részes országok kialakították saját szabályait. Például: Norvégiában 7 éves, Bulgáriában 10 éves, Dániában és Hollandiában 12 éves, Magyarországon 14 éves kortól kell a gyermeket is meghallgatni.

Az Európai Unió Tanácsának a házassági ügyekben és a szülői felelősségre vonatkozó eljárásokban a joghatóságról, valamint a határozatok elismeréséről és végrehajtásáról szóló 2201/2003/ EK rendelet 23. cikk b) pontja szerint a szülői felelősségre vonatkozó szabályok nem ismerhetők el, amennyiben ha - a sürgős eseteket kivéve - a határozatot úgy hozták meg, hogy nem adtak lehetőséget a gyermek meghallgatására, megsértve ezzel annak a tagállamnak az eljárási alapelveit, ahol az elismerést kérik.¹⁷

2007-ben az ENSZ Gyermekjogi Bizottságának átfogó kommentárja kimondta, hogy az államoknak a gyermekek igényeinek megfelelő igazságszolgáltatási rendszert kell kidolgozni.

2010. november 17. napján elfogadott Gyermekbarát Igazságszolgáltatásról szóló Iránymutatás részletesen szól a gyermek meghallgatásáról. Kiemeli az iránymutatás, hogy azt, hogy a gyermek meghallgatásához és véleménynyilvánításhoz való joga alapvető gyermeki jog, ugyanakkor a gyermek számára nem kötelezettség. Annak érdekében, hogy a gyermek valóban képes legyen véleményét és akaratát kinyilvánítani részletesen tájékoztatni kell arról, hogy milyen eljárásban hallgatják meg, illetve, hogy a válaszájának milyen lehetséges következményei vannak. Jogi tanácsadást és minden más jellegű segítséget is biztosítani kell a számára. Az iránymutatásban megfogalmazott alapelvek között kiemelt helyet foglal el a „gyermek legfőbb érdeke” elve. Az iránymutatás a tagállamok kötelezettségévé teszi, hogy a gyermek részvételével folyó illetve az őket érintő valamennyi ügyben elsődleges szempont a gyermek mindenek felett álló érdekének figyelembe vétele.

Erre épülve az ***Európai Bizottság 2011. február 15. napján*** hirdette ki a gyermekjogok érvényesítésére vonatkozó Uniós ütemtervet, amelyben meghatározta a tagállami jogalkotás tartalmát, irányát, ezzel elősegítve, hogy a gyermekjogok az EU alapjogi politikájának szerves részévé váljanak.

2012. február 15. napján az Európa Tanács Miniszteri Bizottsága elfogadta a Gyermekjogi Stratégiát (2012 - 2015) amelynek célja áthidalni a szakadékot az előírások és azok megvalósítása között, gyakorlati javaslatokat adni a gyermekbarát szolgáltatások és rendszerek kiépítésére és népszerűsítésére vonatkozóan.

¹⁷http://ec.europa.eu/justice_home/judicialatlascivil/html/pdf/oj_l338_20031223_hu.pdf Letöltés és megtekintés ideje: 2015. augusztus 7.

5. Cselekvőképesség - Belátási képesség - Ítéloképesség

5.1 Életkor jelentősége

*Nemzetközi Egyezményekben a gyermeknek tekintik azt a személyt, aki a tizennyolcadik életévét nem töltötte be, kivéve ha a rá alkalmazandó jogszabályok értelmében nagykorúságát már korábban eléri.*¹⁸

*Polgári jogi szempontból kiskorú az, aki a tizennyolcadik életévét nem töltötte be. A kiskorú a házasságkötéssel nagykorúvá válik. Ha a házasságot a bíróság a cselekvőképesség hiánya vagy a kiskorúság miatt szükséges gyámhatósági engedély hiánya miatt érvénytelennek nyilvánítja, a házasságkötéssel szerzett nagykorúság megszűnik.*¹⁹

A házasságkötéssel megszerzett nagykorúságot a házasság megszűnése nem érinti.²⁰

Korlátozottan cselekvőképes az a kiskorú, aki a tizennegyedik életévét betöltötte és nem cselekvőképtelen.

Cselekvőképtelen az a kiskorú, aki a tizennegyedik életévét nem töltötte be.²¹

5.2 Cselekvőképesség

A véleménynyilvánítás gyakorlásában a gyermek ítéloképességének döntő jelentősége van. Az ítéloképesség fogalma azonban nem határozható meg egzakt módon.

A cselekvőképesség ténykérdés, megállapítása életkorhoz kötött. Kezdő időpontját mindig jogszabály jelöli meg, amely mérlegelés nélkül fennáll addig az időpontig, amíg a cselekvőképesség korlátozását vagy kizárását kimondó bírósági határozat jogerőre nem emelkedik.

5.3 Belátási képesség

A cselekvőképességgel összefüggő polgári jogi fogalom a *belátási képesség*, amellyel az ember a magatartása következményeit előre látja és felméri és ennek megfelelően képes cselekedeteit mérlegelni és irányítani. Fennállása vagy korlátozott volta határozza meg, hogy az egyébként a Ptk. szerinti cselekvőképességnek minősülő személy ügyei vitelére alkalmas állapotban van-e vagy sem, képes - e felmérni döntései következményeit és ennek megfelelően cselekedni.

18 Egyesült Nemzetek Szervezetének a gyermekek jogairól szóló, New Yorkban 1989. november 20. napján kelt Egyezménye
19 Ptk. 2:10.§.(1)-(3) bekezdése
20 Ptk.2:11.§.
21Ptk.2:13.§.

Az *ítélőképesség* szubjektív kategória, mindig az adott egyéntől függ. A hétköznapi értelmezés szerint *ítélőképesség* alatt értjük, hogy az adott személy képes-e felfogni az őt érintő tényeket, képes-e átlátni döntése következményeit, azaz képes-e jó döntést hozni vagy egyáltalán döntést hozni. *Ítéőképesség* a cselekvőképességnél és a belátási képességnél tágabb fogalom, hiszen *ítélőképésnek* tekinthetünk egy hatéves gyermeket is, amikor arra a kérdésre ad választ, hogy barna vagy kék pólót akarja-e felvenni.

Az *ítélőképesség* fogalmát a 149/1997. (IX.10.) Kormányrendelet a gyámhatóságokról, valamint a gyermekvédelmi és gyámügyi eljárásról (a továbbiakban: Gyer.) 2.§. a) pontja határozza meg.²²

A polgári eljárások során a bíróság az *ítélőképesség* meglétének eldöntésére akkor jogosult, ha a jog gyermek meghallgatására kötelezi vagy azt lehetővé teszi.

A meghallgatásra jogosult dönti el, hogy adott esetben a gyermek képes-e életkorának, testi, értelmi, érzelmi fejlettségének megfelelően az őt érintő tények és döntések lényegi tartalmát megérteni és a várható következményeit belátni.

Az *ítélőképesség* meglétének megállapításánál az egyik legfontosabb kérdés a gyermek életkora. Nyilvánvaló, hogy egy 4 éves gyermek az őt érintő kérdéseket nem képes teljes egészében felfogni, de egy 10 éves gyermek már a kérdések felfogása mellett az őt érintő kérdésben már véleményt is tud alkotni. Tekintettel arra, hogy az *ítélőképességnek* nincs jogszabályban meghatározott egzakt kritériuma, így azt minden egyes esetben egyedileg kell eldönteni.

A Kúria több határozatában is foglalkozott az *ítélőképés* kiskorú véleményének figyelembevételével.

A gyámhivatalok és a bíróságok körében már eddig is elfogadott az a gyakorlat, hogy a 14 év felettiek esetében a kapcsolattartás körében, hogy a kapcsolattartás rendezésekkor a fiatakorút meghallgatják, döntéskor a véleményét figyelembe veszik.

A Kúria 1019/2004. számú polgári elvi határozatában²³ kifejtette, hogy „A szülőknek a gyermek nevében tett és szerződés létrehozását célzó jognyilatkozata a házasságról, családról és a gyámságról szóló 1952. évi IV tv. (Csjt.) 71.§.-ának (2) bekezdése szerint a szülői felügyeletet, ezen belül a törvényes képviselő körébe tartozó olyan tevékenység, amelyet a 71.§. (1) bekezdése értelmében is a kiskorú gyermek érdekeinek megfelelően kell gyakorolniuk. A szülőknek biztosítaniuk kell, hogy az *ítélőképessége* birtokában lévő gyermekük az őt érintő döntések előkészítése során véleményt nyilvánítson. A gyermek véleményét - korára, érettségére figyelemmel - tekintetbe kell venni. „

22149/1997. (IX. 10.) Korm. rendelet a gyámhatóságokról, valamint a gyermekvédelmi és gyámügyi eljárásról *az ítéőképessége birtokában lévő gyermek*: az a kiskorú, aki életkorának és értelmi, érzelmi fejlettségének megfelelően képes - meghallgatása során - az őt érintő tények és döntések lényegi tartalmát megérteni, várható következményeit belátni.

²³<http://www.lb.hu/hu/elvhat/10192004-szamu-polgari-elvi-hatarozat> Letöltés és megtekintés ideje: 2015. szeptember 22.

Az 1776/2008. számú polgári elvi határozat indoklásában²⁴ a Kúria kijelentette, hogy bár az eljárás peres feleinek 7. életévét betöltött gyermeke „ még nincs ítélőképessége birtokában, az elhelyezés megváltoztatása szempontjából tehát véleménye ügydöntő jelleggel nem bír, azonban e kérdésben a véleményét a korára, érettségére figyelemmel tekintetbe kell venni, érzelmi kötődésnek ugyanis ebben az életkorban is jelentősége van.

A 2049/2009. számú polgári elvi határozatában²⁵ a Kúria elvi éllel leszögezte: „ A 14. életévét betöltött gyermek elhelyezésének megváltoztatásánál a gyermek véleménye akkor is a döntés elsődleges szempontja, ha a pert a különélő szülő a gyermekelhelyezés tárgyában kötött egyezség jóváhagyásától számított két éven belül indítja meg.” A Döntésének indoklásában kitért arra, hogy a 17. életévét betöltött kiskorú gyermek a nagykorúságához közel ítélőképessége birtokában van, így az a kijelentése, miszerint édesapjával szeretne élni, a gyermekelhelyezés szempontjából lényeges körülménynek minősül.

A Csjt. 74.§. utolsó mondata értelmében a bíróság a gyermekeknek az elhelyezésével kapcsolatos álláspontjáról úgy is tájékozódhat, hogy a szülők erre vonatkozóan egyező nyilatkozatot tesznek. a Kúria 17. számú Irányelvében rögzített állásfoglalása szerint az a rendelkezés a bírósági eljárás izgalmaitól, feszültségeitől, való távol tartás lehetőségének a megteremtésére hivatott, arra, hogy megkímélje a gyermekeket a feleslege stressztől.

Az új Ptk. 4:171.§ (4) bekezdése már nem tartalmazza ezt a lehetőséget, amely álláspontom szerint a gyermek döntési jogosultságának tiszteletben tartását jelenti, így a gyermek elhelyezése nem lehet a szülők közötti alku tárgya, az valóban a kiskorú akaratának megfelelően történhet meg.

A 418/2001 számú polgári elvi határozatában²⁶ a Kúria az ítélőképesség megállapításánál értékelte azt, hogy a perbeli esetben 8-12 éves gyermekek hosszabb ideje az alperes gondozásában voltak, a felperessel kapcsolatot nem tartottak, így nyilvánvalóan nem tekinthetők ítélőképesnek. Erre figyelemmel véleményük a kapcsolattartás szabályozásánál nem lehet ügydöntő.

Az ismertetett Kúriai döntések alapján *megállapítható*, hogy az ítélőképesség vizsgálata minden alkalommal az eset összes körülményének gondos mérlegelésével történik, a gyermek életkora fontos, de nem döntő tényező. Nem hagyhatóak figyelmen kívül a gyermeket érő külső hatások, a szorosabb környezet részéről érkező ráhatás, a nevelés.

²⁴<http://www.lb.hu/hu/elvhat/17762008-szamu-polgari-elvi-hatarozat> Letöltés és megtekintés ideje: 2015. szeptember 22.

²⁵<http://www.lb.hu/hu/elvhat/20492009-szamu-polgari-elvi-hatarozat> Letöltés és megtekintés ideje: 2015. szeptember 22.

²⁶<http://www.lb.hu/hu/elvhat/4182001-szamu-polgari-elvi-hatarozat> Letöltés és megtekintés ideje: 2015. szeptember 22.

6. Gyermek meghallgatásának a 2012. évi CXVII. törvény az igazságügyi és közigazgatási tárgyú törvények módosításáról módosított Polgári perrendtartásról szóló 1952. évi III. törvény (Pp.)módosításával történő szabályozása

6.1 A gyermek érdekeltként történő meghallgatása

Az Alkotmánybíróság 1143/B/1998. sz. határozata szerint amennyiben a gyermek kora vagy érettsége miatt nem várható tőle értékelhető nyilatkozat, vagy a bíróság egyéb körülmények alapján egyértelmű következtetésekre tud jutni a perben a gyermek meghallgatása, amely mindenképpen súlyos érzelmi - lelki megterhelés számára, nem szükséges.²⁷

2012. június 29. - ig a Pp. 279.§. (4) bekezdése szerint a gyermek perbeli jogállása a polgári perekben egyéb érdekelt volt, ezért nem vonatkoztak rá a tanú meghallgatására vonatkozó rendelkezések.

Ha a bíróság a gyermek meghallgatásáról döntött, a gyermeket érdekeltként és nem pedig tanúként hallgatja meg. Erre utal az is, hogy a meghallgatás kezdetén a mentességi jogra illetve a hamis tanúzás következményeire való figyelmeztetés elmarad. A gyermek hivatalosan nem peres fél, nem is tanú, hiszen csak a véleményét, kívánságát mondja el, nem pedig tényekre nyilatkozik.

A módosítás a kiskorú érdekeltkénti meghallgatására vonatkozó előírásokat a Pp. felekre és más perbeli személyekre vonatkozó szabályai között helyezi el.

A Pp. jelenleg hatályos rendelkezései szerint a bíróságnak a kiskorúnak, mint érdekeltnek meghallgatására, a szülői felügyelettel, a gyermek harmadik személynél történő elhelyezésével vagy az elhelyezés megváltoztatásával kapcsolatos perekben van lehetősége.²⁸

A tizennegyedik életévét be nem töltött kiskorú gyermeket a törvényes képviselője útján kell idézni azzal, hogy a kiskorú megjelenéséről gondoskodjon.

A tizennegyedik életévét betöltött kiskorú már közvetlenül idézhető, de az idézésről akkor is külön értesíti a bíróság a törvényes képviselőt, ha őt is idézte a tárgyalásra. Mivel a tizennegyedik életévét betöltött kiskorú már korlátozottan cselekvőképes, így a Ptk. 12/A. § értelmében törvényes képviselőjének közreműködése nélkül is tehet olyan személyes jellegű jognyilatkozatokat, amelyre a jogszabály feljogosítja, megkötheti a mindennapi élet szokásos fedezése körébe tartozó kisebb

27AB közlöny XII. évf. 12. szám Ügyszám: 1143/B/1998

28Pp. 65/A. §.(1) bekezdése: Ha a bíróság a szülői felügyelettel, a gyermek harmadik személynél történő elhelyezésével vagy az elhelyezés megváltoztatásával kapcsolatos perben a kiskorú gyermek mint érdekelt meghallgatásáról döntött, indokolt esetben egyidejűleg a kiskorú részére ügygondnokot rendel. A bíróság úgy is határozhat, hogy a kiskorút a felek és a felek képviselői távollétében hallgatja meg.

jelentőségű szerződéseket, rendelkezik munkával szerzett keresménnyel, keresménye erejéig kötelezettséget vállalhat és megköthet olyan szerződéseket, amelyből kizárólag előnyt szerezhet.²⁹

A módosítás rögzíti, hogy a kiskorú meghallgatásának megfelelő légkörben, a gyermek számára érthető módon kell megtörténnie. A gyermekkor értelmi és érzelmi sajátosságaira fontos a felkészült szakemberek részvétele és a megfelelő kérdezői technikák alkalmazása. A „gyermekbarát” módosítás eredményeként a törvény már szabályozza a kiskorú érdekelt meghallgatásának a módját, amely során alapvető követelmény, hogy a meghallgatás kezdetén a kiskorútól korától és érettségétől függően meg kell kérdezni a nevét, születési helyét és idejét, anyja nevét, lakóhelyét, majd a gyermeket korára és érettségére figyelemmel tájékoztatni kell, hogy a meghallgatás során a valóságnak megfelelő előadásokat kell tenni, illetve azt, hogy a nyilatkozattételt, illetve az egyes kérdésekre történő válaszadást megtagadhatja. A kiskorú gyermeknek az érdekeltkénti meghallgatása során jogában áll a nyilatkozattételt, illetve az egyes válaszadást megtagadni, azt indokolnia nem kell.

Ha a bíróság a kiskorú részére ügygondnokot rendelt, akkor a bíróságnak a gyermek számára tájékoztatást kell adni az ügygondnok eljárásban betöltött szerepéről. A tájékoztatásokat és a figyelmeztetéseket a kiskorú korára és érettségére figyelemmel, számára érthető módon kell közölni.³⁰

A bíróságnak a 2012. évi törvénymódosítást megelőzően is lehetősége volt arra, hogy a gyermeket a szülők távollétében hallgassa meg, valamint arra, hogy a gyermek részére ügygondnokot rendeljen.³¹

A gyermeket az elnök hallgatja meg. A befolyásmentes vélemény miatt a meghallgatás során a felek közvetlenül nem intézhetnek kérdést a kiskorúhoz. Ha a bíróság - a kiskorú érdekeinek védelmében - ügygondnokot rendelt, akkor engedélyezheti, hogy a kiskorúnak közvetlenül kérdést tegyen fel. A meghallgatás során mérlegelés alapján az elnök mellőzi azokat a kérdéseket, amelyek a kiskorút érzelmileg megterhelnek vagy befolyásolnak a független véleménynyilvánításban. Tekintettel arra, hogy a gyermekben feszültséget illetve félelmet kelthet vagy fokozhat az, hogy a bíróság által feltett kérdésre a szüleivel szemtől szembe kell válaszolni, így a törvény lehetővé teszi, hogy a

29 Pp. 65.§/A. (2) bekezdése: A bíróság a tizennegyedik életévét be nem töltött kiskorút a törvényes képviselője útján idézi meg azzal a felhívással, hogy a megjelenéséről gondoskodik. A tizennegyedik életévét betöltött kiskorú idézéséről akkor is külön értesíti a bíróság a törvényes képviselőt, ha őt is idézte a tárgyalásra.

30 65/B.§.(1) bekezdés: A kiskorú meghallgatásának megfelelő légkörben, a gyermek számára érthető módon kell megtörténnie. A meghallgatás kezdetén a kiskorútól - a korától és érettségétől függően - meg kell kérdezni a nevét, születési helyét, idejét, anyja nevét, lakóhelyét, majd tájékoztatni kell arról, hogy a meghallgatás során a valóságnak megfelelő előadásokat kell tenni és arról, hogy a nyilatkozattételt, illetve az egyes kérdésekre a válaszadást megtagadhatja. Ha a bíróság a kiskorú részére ügygondnokot rendelt, tájékoztatást ad a kiskorúnak az ügygondnok eljárásban betöltött szerepéről, jogairól, kötelezettségeiről. A tájékoztatásokat és figyelmeztetéseket a kiskorú korára és érettségére figyelemmel, számára érthető módon kell közölni.

31 1995. évi XXXI. törvénnyel bevezetett módosítások eredményeképpen

bíróság a kiskorú gyermeket a felek és a képviselőik távollétében hallgassa meg. Az eljárások többségében általában mindkét szülő azt szeretné, hogy ha a gyermek őt tüntetné fel jobb színben, így a törvény ezen rendelkezése lehetőséget teremt a gyermek képviselő (szülő) távollétében történő meghallgatására, annak érdekében, hogy a kiskorú jobban megnyíljon, véleményét őszintebben kifejezésre juttathassa, hiszen a meghallgatásakor nincsenek ott a szülők, akiknek elvárásai lehetnek a gyermek választát illetően.³²

Annak érdekében, hogy a jegyzőkönyv a gyermek nyilatkozatát valósághűen tükrözze, az esetleges félreértésekre fény derüljön, a kiskorú meghallgatásának a végén, még a kiskorú jelenlétében kell felolvasni a jegyzőkönyvbe vett vallomását, illetve ha a jegyzőkönyv hangfelvétel útján készült, akkor azt a kiskorú jelenlétében hangszalagra kell rögzíteni. Amennyiben a kiskorú meghallgatására a felek távollétében kerül sor, az elnök természetesen ismerteti a felekkel a meghallgatásról készült jegyzőkönyvet. A felolvasáskor, illetve a rögzítéskor a gyermek az általa elmondottakat kiigazíthatja, illetve kiegészítheti. Amennyiben a gyermek meghallgatása az ügygondnok, illetve a felek jelenlétében kerül sor, akkor a jegyzőkönyv az elnök engedélyével az ügygondnok, illetve a felek észrevételei alapján is kiegészíthető, illetve módosítható. A gyermek meghallgatásának ezen módja a gyakorlatban eddig is érvényesültek, de ilyen részletességgel történő szabályozása a 2012. évi törvényi módosítást követően lettek szabályozva.³³

Ha a felek a meghallgatáson nem vettek részt, a meghallgatásáról készült jegyzőkönyvet a felekkel ismertetni kell.³⁴

6.2 Gyermek tanúként történő meghallgatása

A Pp. eddig nem tartalmazott kifejezett szabályokat a kiskorú tanú kihallgatására vonatkozóan, ezért került beiktatásra a kiskorú gyermek tanúként történő kihallgatása a Pp. tanúzásra vonatkozó szabályaihoz képest. A Pp. a tanúskodás feltételeként nem határoz meg életkort, amelyből az következik, hogy a bíróság a tizennegyedik életévét be nem töltött kiskorút is meghallgathatja. De a törvény szerint a tizennegyedik életévét be nem töltött kiskorút csak akkor lehet tanúként kihallgatni, ha vallomásától várható bizonyíték mással nem pótolható, azaz kivételként szabályozza a törvény, ezzel biztosítva azt a lehetőséget, hogy a gyermek meghallgatására csak végső esetben

32Pp. 65.§.(2) bekezdés:A kiskorút az elnök hallgatja meg. A felek a meghallgatást megelőzően indítványozhatnak kérdéseket akkor is, ha a kiskorú meghallgatására a felek távollétében kerül sor. Az ügygondnok a kiskorú meghallgatása során kérdéseket indítványozhat. Az elnök engedélyezheti, hogy az ügygondnok a kiskorúhoz közvetlenül is intézhessen kérdést. Az indítványozott vagy a kiskorúhoz közvetlenül intézett kérdések megengedhetősége felől az elnök határoz.

33Pp.65.§.(3)bekezdés: A meghallgatás végén, még a kiskorú jelenlétében a jegyzőkönyvbe vett vallomást fel kell olvasni vagy, ha a jegyzőkönyv hangfelvétel útján készült, azt a kiskorú jelenlétében kell hangszalagra rögzíteni. Ennek megtörténtét vagy mellőzését a jegyzőkönyvben fel kell tüntetni. A felolvasáskor, illetve a rögzítéskor a kiskorú az általa elmondottakat kiigazíthatja vagy kiegészítheti. A jegyzőkönyv - az elnök engedélyével - az ügygondnok vagy ha a meghallgatás a felek jelenlétében történik, a felek észrevételei alapján is kiegészíthető és módosítható. Az ügygondnok, illetve a felek erre vonatkozó kérelmét - annak elutasítása esetén - a jegyzőkönyvben fel kell tüntetni.

34Pp. 65.§.(4) bekezdés: Ha a kiskorú meghallgatására a felek távollétében kerül sor, az elnök a felekkel ismerteti a meghallgatásról készült jegyzőkönyvet.

kerüljön sor, tehát a gyermeknek akkor kelljen részt venni az igazságszolgáltatásban, ha azt fontos eljárási érdek indokolja.

A módosítás szerint a perbeli cselekvőképességgel nem rendelkező tizennegyedik életévét betöltött kiskorú felet, továbbá a tizennegyedik életévét be nem töltött, de ítélőképessége birtokában lévő kiskorú felet a bíróság szükség esetén ténykérdésekre vonatkozóan meghallgathatja.³⁵

Ha a fél a tényállásait kiskorú tanúkkal kívánja bizonyítani, *akkor a félnek be kell jelentenie a tanú életkorát, törvényes képviselőjének nevét és idézhető lakcímét is.*

A kiskorú tanú kihallgatásánál a törvényes képviselő jelen lehet. A kihallgatáskor a figyelmeztetéseket és a tájékoztatásokat a kiskorú tanú korára, érettségére figyelemmel, számára érthető módon kell közölni, ezért van annak jelentősége, hogy a gyermeket értelmi és érzelmi sajátosságaira megfelelően felkészült szakember részvétele és a kérdezési technikák alkalmazása. A kihallgatásnak megfelelő légkörben, a kiskorú számára érthető módon kell megtörténnie.³⁶

A tizennegyedik életévét be nem töltött kiskorú kihallgatása esetén a hamis tanúzás törvényes következményeire való figyelmeztetést mellőzni kell, helyette az igazmondás követelményeiről kell tájékoztatást adni a tanú korára és érettségére figyelemmel, számára érthető módon. A tizennegyedik életévét még be nem töltött kiskorú helyett és nevében a törvényes képviselője gyakorolja az egyes eljárási cselekményeket, így a törvényes képviselő nyilatkozik a kiskorú személyi adatainak zártan kezeléséről, a vallomástétel megtagadásáról, valamint gyakorolja a vallomástételre kötelező határozat elleni fellebbezési jogot.³⁷

Előfordulhat, hogy az eljárás során a kiskorú és törvényes képviselője között érdekellentét van, ilyenkor a bíróság megkeresése alapján a gyámhatóság a kiskorú részére eseti gondnokot rendel ki, aki ilyen esetben gyakorolja a törvényes képviselőt megillető jogokat. Ilyenkor a bíró mérlegelési jogkörében dönt arról, hogy érdekellentét esetén a kiskorú törvényes képviselője jelen lehet-e a gyermek meghallgatásánál vagy nem.³⁸

35 Pp. 167/A. § (1) bekezdés: A tizennegyedik életévét be nem töltött kiskorút csak akkor lehet tanúként kihallgatni, ha a vallomásától várható bizonyíték másként nem pótolható.

36 Pp. 167/A. § (2) bekezdés: A kiskorú tanú kihallgatásánál a törvényes képviselője jelen lehet. A kihallgatáskor a figyelmeztetéseket és tájékoztatásokat a kiskorú tanú korára, érettségére figyelemmel, számára érthető módon kell közölni. A kihallgatásnak megfelelő légkörben, a kiskorú számára érthető módon kell megtörténnie.

37 Pp. 167.§/A. (3) bekezdés: A tizennegyedik életévét be nem töltött kiskorú kihallgatása esetén a hamis tanúzás következményeire való figyelmeztetést mellőzni kell, helyette az igazmondás követelményéről kell tájékoztatást adni a tanú korára és érettségére figyelemmel, számára érthető módon. A tizennegyedik életévét be nem töltött kiskorú tanú esetében a személyi adatainak zártan kezeléséről, valamint a vallomástétel megtagadásáról a nyilatkozatot a törvényes képviselője teszi meg, valamint a vallomástételre kötelező határozat elleni fellebbezési jogot a törvényes képviselő gyakorolja.

38 Pp. 167.§/A. (4) bekezdés: Ha a kiskorú tanú és a törvényes képviselője között érdekellentét van, a bíróság megkeresésére a gyámhatóság által kirendelt eseti gyám gyakorolja a (2) és (3) bekezdésben meghatározott jogokat.

A tizennegyedik életévét be nem töltött tanút a bíróság a törvényes képviselője útján idézi azzal a felhívással, hogy a tanú megjelenéséről gondoskodjon. A tizennegyedik életévét betöltött kiskorú tanú idézése esetében viszont a törvényes képviselőt már csak értesíteni kell.³⁹

6.3 Rendfenntartás a gyermek vonatkozásában

Lehetővé kell tenni, hogy további perbeli személyekkel a gyermek, mint érdekelttel szemben alkalmazhatóvá váljanak a bíróság részéről a Pp. 134.§. (5)-(6) bekezdésében megjelölt, rendfenntartást célzó szankciók. Szükséges ugyanakkor azt is biztosítani, hogy e rendelkezések összhangban álljanak a gyermekbarát igazságszolgáltatással összefüggő jogpolitikai céllal, valamint az annak megvalósítását biztosító jogszabályi rendelkezésekkel. Az új jogszabályi rendelkezés biztosítja, hogy a kiskorúkkal szemben a rendfenntartás körében arányos és kizárólag szükséges szankciók kerüljenek alkalmazásra, pozitívan megkülönböztetve őket az eljárásban részt vevő egyéb személyektől.⁴⁰

6.4 Gyermekkel szemben alkalmazható kényszerítő eszközök

A módosítás továbbá rögzíti, hogy a tizennegyedik életévét be nem töltött kiskorúval szemben kényszerítő eszközök nem alkalmazhatók. Ha a tanúként idézett tizennegyedik életévét be nem töltött kiskorú a szabályszerű idézés ellenére nem jelent meg vagy engedély nélkül távozott és a törvényes képviselője nem igazolja, hogy véletlen a kiskorú meg nem jelenésében, illetve eltávozásában a törvényes képviselője pénzbírsággal sújtható és az okozott költség megtérítésére is kötelezhető.

A félként meghallgatott vagy a tanúként kihallgatott tizennegyedik életévét betöltött kiskorúval szemben a törvényben meghatározott okok fennállása esetén pénzbírságot szabhat ki a bíróság.⁴¹

39 Pp. 168.§. (1) bekezdés: A tanút az elnök idézi meg. Az idézésben (96. §) meg lehet jelölni azokat a körülményeket is, amelyekre a tanú kihallgatása szükségesnek mutatkozik, s a tanút fel lehet hívni, hogy meghatározott feljegyzéseit, iratait vagy a bizonyításnál felhasználható egyéb tárgyait hozza magával.

(1a) A tizennegyedik életévét be nem töltött kiskorú tanút törvényes képviselője útján idézi a bíróság azzal a felhívással, hogy a tanú megjelenéséről gondoskodjék. A tizennegyedik életévét betöltött kiskorú tanú idézéséről a bíróság a törvényes képviselőjét értesíti.

40 134.§. (6) bekezdés: Az (5) és (6) bekezdésben foglalt rendelkezéseket kiskorú fél, kiskorú érdekelt vagy kiskorú tanú vonatkozásában azzal az eltéréssel kell alkalmazni, hogy

a) a rendreutasítás módjának igazodnia kell a kiskorú korához és érettségéhez,

b) a tizennegyedik életévét be nem töltött kiskorúval szemben pénzbírság kiszabásának nincs helye,

c) a tizennegyedik életévét betöltött kiskorúval szemben - ismételt vagy súlyosabb rendzavarás esetében - a pénzbírság kiszabásának szükségességéről az elnök mérlegeléssel dönt.

41 185.§. (1) bekezdés: A tizennegyedik életévét be nem töltött kiskorúval szemben az (1) bekezdésben meghatározott kényszerítő eszközök nem alkalmazhatók. Ha a tanúként idézett tizennegyedik életévét be nem töltött kiskorú szabályszerű idézés ellenére nem jelent meg vagy engedély nélkül eltávozott, és a törvényes képviselője nem igazolja, hogy véletlen a kiskorú meg nem jelenésében, illetve eltávozásában, a törvényes képviselő pénzbírsággal sújtható és az okozott költség megtérítésére kötelezhető.

6.5 Vagylagos Illetékességi szabályok

A módosítás lehetővé teszi, hogy amennyiben a bíróság szükségesnek tartja a kiskorú gyermek érdekében a perbíróság illetékességi területén kívül is eljárhasson.

Egyes családjogi perekben, mint amikor a gyermek rendelkezik keresetindítási joggal, valamint amikor a gyermek érdekében kerül sor a per megindítására, vagylagos illetékességi szabályok kerülnek megalkotásra a gyermek érdekeinek erőteljesebb érvényesítése érdekében.

Az egyéb illetékességi okok között szerepel, hogy az örökbefogadás felbontására irányuló per a gyermek lakóhelye vagy tartózkodási helye szerint illetékes bíróságnál is megindítható. Ezt indokolja, hogy az ilyen perekben rendszerint a gyermek személyes meghallgatására is sor kerül és ezzel a szabályozással megoldható, hogy ez a gyermek lakóhelyéhez, illetve tartózkodási helyéhez legközelebbi bíróságon történjen meg, vagyis maga a perbíróság fogantossítsa a meghallgatást és nem pedig egy megkeresett bíróság. A családjogi bírák tapasztalatai azt mutatják, hogy a bíró személyes benyomás alapján megalapozottabb ítéletet tud hozni, mintha a meghallgatást lefolytató megkeresett bíróság által továbbított jegyzőkönyv alapján kellene döntenie.⁴²

7. Gyermekmeghallgató szoba

A törvényi szabályozás módosulásával a gyermekmeghallgatások előremutatójaként értékelhető, hogy a közelmúltban számos bíróságon adtak át gyermek meghallgató szobákat, ahol a kiskorú érintettek barátságos, koruknak megfelelően berendezett helységben hallgathatók meg a magyar bíróságokon. A szobák kialakításának célja a gyermekeket sújtó érzelmi és lelki megterhelés enyhítése, ahol a bíró nem a pulpituson ülve teszi fel a kérdéseket, hanem gyermek mellett ülve barátságos - esetleg játékos - beszélgetés közben próbálja meg megismerni az akaratát.

„Gyermekközpontú Igazságszolgáltatás” program keretén belül az Országos Bírósági Hivatal célul tűzte ki hogy 2014. december 31-éig minden hét főnél nagyobb létszámú bírósági épületben - a gyermekek számára a kíméletes meghallgatást elősegítő - gyermekmeghallgató szobákat alakítson ki.

A gyermekmeghallgató szobák létesítését és feltételeit a 32/2011. XI.18 KIM rendelet rendezi.

⁴² Pp. 34.§. (2) bekezdés: A szülői felügyelet gyakorlásának rendezése és a gyermek harmadik személynél történő elhelyezésére irányuló per a gyermek lakóhelye szerint illetékes bíróság előtt is meg lehet indítani.

(3) bekezdés: Az örökbefogadás felbontására irányuló per a kiskorú gyermek lakóhelye vagy tartózkodási helye szerint illetékes bíróság előtt is meg lehet indítani.

A gyermek meghallgatásához csupán a szoba azonban nem elegendő, szükséges még az is, hogy a meghallgatásokat olyan felkészült bírúk vállalják, akik figyelemmel vannak a gyermeki lélekre és sérülékenységre.

8. Összegzés

A fentiek alapján megállapítható, hogy amennyiben a gyermek meghallgatása a polgári eljárásokban szükségessé válna a bírónak nagy mérlegelési lehetősége van a tekintetben, hogy a gyermeket meghallgassa -e vagy nem. Továbbá a 14. életévét be nem töltött gyermek vonatkozásában a bíró szabadon döntheti el, hogy a gyermeket közvetlenül maga hallgatja meg vagy szakértő útján.

A jelenlegi gyermekbarát igazságszolgáltatás nagymértékben hozzájárul a gyermek meghallgatásának mind személyi mind tárgyi feltételeinek kialakításában.

A gyermekmeghallgató szobák kialakítása mellett sikeresen működik az OBH által a középiskolákban indított előadássorozat a „nyitott bíróság” program, amelynek keretén belül lehetőség nyílik osztályfőnöki órán jogismereti előadások megtartására, tárgyaláslátogatásra, bíróság épületének látogatására és perszimulációkra („próbatárgyalás formájában”).

Azonban a légkör megfelelősége nemcsak a külsőségeken múlik. Kiemelkedő jelentősége van, hogy a bíró - amennyiben a gyermeket személyesen hallgatja meg - miként irányítja a beszélgetést. Véleményem szerint nem szükséges pszichológusi képzettség ahhoz, hogy valaki meghallgasson egy gyermeket, de viszont fejleszteni kell azon képességet, hogy a bíró képes legyen nyugodtan, meghittén elbeszélgetni egy gyermekkel.

Az OBH által létrehozott Gyermekközpontú Igazságszolgáltatás Munkacsoport megvalósítandó feladatként tűzte ki célul, a gyermeket érintő eljárásban a bírók képzési rendszerének kidolgozását, lehetőséget teremtve, hogy akár pszichológusok segítségével is fejlesszék ezen képességeiket, mivel ez a bírói szakmában nem alapkövetelmény.

A fentiekre tekintettel, ha a bíró úgy érzi, hogy felkészült és kellő rutinnal és magabiztossággal rendelkezik, ő is kikérdezheti a gyermeket, azonban amíg ezt a tapasztalatot nem szerzi meg, jobb ha inkább a meghallgatást a szakértőre bízta.

Irodalomjegyzék

- Magyarország Alaptörvénye
- 1952. évi III. törvény a Polgári Perrendtartásról (Pp.)
- A Polgári perrendtartás magyarázata
- 2013. évi V. törvény a Polgári Törvénykönyvről (új Ptk.)
- 1959. évi IV. törvény a Polgári Törvénykönyvről (régi Ptk.)
- 2012. évi LXII. törvény a gyermekbarát igazságszolgáltatás megvalósulásához kapcsolódó egyes törvények módosításáról
- 1952. évi IV. törvény a házasságról, a családról és a gyámságról (régi Csjt.)
- 149/1997. (IX. 10.) Korm. rendelet gyámhatóságokról, valamint a gyermekvédelmi és gyámügyi eljárásról
- AB Közlöny XII évfolyam 12. szám
- 2049/2009 Polgári elvi határozat
- 2318/2011 Polgári elvi határozat
- 1019/2004 Polgári elvi határozat
- 1776/2008 Polgári elvi határozat
- 418/2001 Polgári elvi határozat
- A jogellenesen Magyarországra hozott gyermekek visszavitelével kapcsolatos eljárások vizsgálatára létrehozott joggyakorlat elemző csoport összefoglaló véleménye 2013.El.II.G.1/14.
- 32/2011. (XI.18.) KIM Rendelet a rendőrség nyomozó hatóságainál létesítendő gyermekmeghallgató szobák kialakításáról
- www.birosag.hu
- www.ec.europa.eu

